

Uforenlige kroppskulturer?

Minoritetsjenters tilpasning, refleksivitet og overskridelse

Åse Strandbu

I denne artikkelen diskuteres unge jenters tilpasning til og overskridelse av kroppskulturer. Empirien er observasjoner av og intervjuer med unge jenter fra et basketballag og en aerobicgruppe for muslimske kvinner. Temaet er trening. Artikkelen viser variasjoner i kroppskulturelle pregninger og tilpasninger, og at et strengt skille mellom muslimsk og vestlig kroppskultur vanskelig lar seg opprettholde. Artikkelen diskuterer også tre sosiologiske forståelser av kroppen: Foucault-inspirerte diskurstilnærminger, individualiseringsteorier og Bourdieu-inspirerte praksisperspektiver. Konklusjonen er at praksisteori forener et maktperspektiv med en forståelse av aktører som kompetente, og er den av de tre tradisjonene som fanger de empiriske eksemplene i artikkelen best.

Du har sikkert sett bildet før. Det er blant annet brukt som illustrasjon i *Norsk innvandrings historie* (Brochman 2003:207): Bikinikledde unge kvinner med glinsende hud og halvåpen munn på store reklameplakater i bybildet. På gata foran ser vi ryggen til to hijabkledde kvinner. Blikket er vendt mot plakaten. Den ene har bøyd nakken en tanke – for å reservere seg? «Kulturkontraster» er bildets undertekst. Kulturkontrasten har også blitt viet oppmerksomhet i faglitteraturen. Den britiske idrettssosiologen Jennifer Hargreaves beskriver muslimske innvandrerkvinnens situasjon slik:

The contrast between the provocative commodification and sexualisation of the female body in western culture, and the Muslim ideal of the female body conceived of as private and precious, highlights the feeling for many Muslim women of being «between two cultures».
(Hargreaves 1994:258)

Hargreaves og illustrasjonen over antyder at muslimske innvandrerkvinner er hensatt til vanskelige manøvreringer mellom en trivialisert kropps- og seksualkultur og en overbeskyttende. I begge er kvinners utseende og klesdrakt – kroppen som objekt – sentrale markører. Men kropp er mer enn objekt. Kroppen er også opplevd og handlende. Kroppen er også subjekt. Mens objektgjøring av kvinners kropp tidligere har vært et stort tema i feministisk sosiologisk litteratur (Bordo 1993), har sosiologien om kroppen det siste tiåret særlig kretses rundt den handlende og erfarte kroppen og rundt makt og diskurser som former den enkeltes praksis og erfaring av egen kropp (Crossley 2001; Shilling 1993; Turner 1984). En stor diskusjon er hvilken grad av frihet den enkelte aktør har i forhold til kroppsidealene i den kulturelle konteksten. Kvinnene i illustrasjonen over kan leses som underlagt tunge diskurser om henholdsvis skjuling av og tvangsmessig eksponering av kropp og seksualitet. Hargreaves heller i denne retningen. Den motsatte posisjonen hevder at det karakteristiske ved vår tid er at kroppen forstås som formbar og åpen for individers refleksive valg om hvordan den skal være. Mike Featherstone (1991, 2000) er en av eksponentene for et slikt syn.

I artikkelen skal jeg vise hvordan unge jenter med innvandrerbakgrunn håndterer ulike kroppsidealene. Jeg legger ikke til grunn et skarpt skille mellom en vestlig og en muslimsk kroppskultur – slik Hargreaves og flere med henne antyder. I stedet holdes åpent om det finnes lærte og kulturelt bestemte måter å oppleve og bruke kroppen på som følger forskjellige sosiale skillelinjer. Jeg vil også vise at både diskurs- og selvrefleksivitetsperspektivene mangler en sentral innsikt – nemlig hvordan kroppskulturer er formidlet gjennom praksis. Empirien er hentet fra en studie av trening / fysisk aktivitet og kroppsopplevelse blant unge jenter som trener jevnlig. Idrettsaktive jenter er valgt fordi erfaringer fra trening gir et godt utgangspunkt for samtaler om kroppen. Tidligere studier har i liten grad undersøkt eventuelle variasjoner mellom ulike grupper av unge jenter med innvandrerbakgrunn. Jeg ville bøte på dette og valgte to nokså forskjellige arenaer. Den første er en aerobic trening på Oslos østkant. Deltakerne er innvandrerkvinner og jenter med innvandrerforeldre, og treningen er tilrettelagt for muslimske kvinner. Den andre er et basketballag på Oslos østkant der jenter med bakgrunn fra mange land, inkludert Norge, deltar.

Jeg deltok på aerobic treningen i halvannet år fra våren 2001, og intervjuet 6 voksne kvinner og 7 unge kvinner i alderen 16–23 år. Fra basketballklubben har jeg hovedsakelig intervjudata. 14 jenter er intervjuet, 6 med to norskfødte foreldre, 8 med to innvandrerforeldre. Intervjuene var løst strukturert og omhandlet motivasjon for fysisk aktivitet, syn på idrett, kroppsidealene, bevegelseskultur, femininitet, fysisk aktivitet og identitet. Jentene ble også bedt om å fortelle om erfaringer med kroppsøvningsunder-

visning fra skolen, og om tidligere og nåværende idrettsaktivitet – både organisert og uorganisert – samt treningsvaner. De fleste er intervjuet én gang, i et intervju som varte fra en til to timer. 5 er intervjuet to ganger, 4 ved flere anledninger. De voksne kvinnene er intervjuet hjemme hos dem. De unge er intervjuet på skolen, kafé, i idrettshallen eller på arbeidsplassen deres. Jeg gjorde også fire gruppeintervjuer med basketballjenter. I denne artikkelen benyttes intervjuene med de unge kvinnene fra aerobicgruppa samt basketballjentene med innvandrerforeldre.

Med utgangspunkt i observasjoner og intervjuer med deltakerne vil jeg skissere noen bevegelsespraksiser på de to treningene. Deretter diskuteres hvordan unge jenter forholder seg til bevegelsespraksiser på trening, og praksiser de møter i andre sammenhenger – hvordan de tilpasser seg, reflekterer over og overskrider kroppskulturer. Først til arenaene.

Aerobic for innvandrerkvinner

«It's raining men. Halleluja. It's raining men.» Popmusikken strømmer ut av en stor ghettoblaster. «Kom igjen damer, ta i!» Aerobicinstruktøren maner til innsats. 30 unge jenter og voksne kvinner strever med å holde følge. Plassert rett foran instruktøren er inntrykket at dette er en hvilken som helst aerobic trening – der kvinner underordner seg en instruktør, og der maksimalt treningsutbytte er langt viktigere enn kontakt med sidekvinnen. Om en vender blikket mot deltakerne, er inntrykket annerledes. Flokken er ikke alltid lett å holde styr på. Kvinnene snakker rett som det er sammen, setter seg ned når de blir slitne, og får kjeft (i en munter tone). Praten foregår på mange språk.

De siste ti årene har flere treningstilbud for innvandrerkvinner dukket opp i Oslo. Treningene er arrangert av idrettslag, frivillige organisasjoner, kirker og moskeer. Noen muslimske kvinner har også laget sitt eget treningssenter. Treningen jeg har vært på, er arrangert av et idrettslag.

To ganger i uka treffes mellom 20 og 50 kvinner med bakgrunn fra mange land for å trene aerobic sammen. Hovedtyngden er voksne kvinner i 30–40 årene, men også mange unge jenter mellom femten og tyve år deltar. I noen tilfeller er døtre og mødre til stede på samme tid. Det er stor variasjon i klassebakgrunn, opprinnelsesland (bl.a. Marokko, Tyrkia, Pakistan, Algerie) og treningserfaring. Med få unntak er alle muslimer. Jeg deltok halvannet år fra våren 2001.

To kvinner, begge med innvandrerbakgrunn og lang erfaring som aerobicinstruktører, veksler på å instruere. Treningen er som en annen aerobic-time – med gange, marsjering, enkle dansetrinn, styrketrening – i kontinuerlig bevegelse. Bevegelsene er først rolige og dansetrinnene svært enkle. Så øker intensiteten. Kondisjonen skal bedres. Deretter er det lagt inn styrketreningsøvelser som sit-ups og armhevinger. Så rundes det av med dansing/oppmykning og til slutt uttøying. Alt foregår til musikk – amerikansk, marokkansk og tyrkisk popmusikk og mer tradisjonell musikk. Mot slutten danser vi en form for arabisk dans.

Mange av kvinnene kjenner hverandre godt fra før. De kommer i god tid før treningen begynner, for å snakke med kjente. Det er mye klemming og hilsing før treningen begynner. Rekrutteringen foregår stort sett gjennom nettverk – som finnes blant damer fra samme opprinnelsesland. På treningen knyttes bekjenskaper på tvers av etniske/nasjonale grenser. Festene som arrangeres hvert halvår, har godt frammøte.

Nesten ingen dusjer. Dette kan ha å gjøre med at mange bor i nærheten og syns det er mest praktisk å slippe å ta med håndklær og rent tøy. Men de aller fleste skifter også uten å vise fram naken hud. Noen skifter på toalettet, andre går i garderoben litt før treningen er ferdig for å kunne dusje alene. Dette handler om mer enn det praktiske, det handler om en annen kroppskultur enn den som viser seg på andre aerobic-treninger i Oslo.

Basketballaget på Oslos østkant

Jentelaget er ferdig med basketballtreningen. Svette og varme samler de seg rundt treneren. Han gir noen beskjeder. Kamp i morgen, lørdag. «Da må dere være klare. Husk – ikke noe festing i kveld. Dere må være uthvilt til kampen.» Treneren er litt streng, men munter. Noen ler og knuffer borti Lisa, som er opptatt med å lese en tekstmelding. «Det gjelder deg også,» sier de til henne. «Ja, ja, men ...» Svaret hennes forsvinner i latter fra de andre jentene. De stoler ikke på at hun vil overholde trenerens bud. Treneren går videre, spør etter to av spillerne som ikke er på treningen. Han henvender seg til Rubina: «Er det på grunn av ramadan at de ikke er her?». Hun svarer at hun tror det er derfor. «Kommer de i morgen?» «Jeg vet ikke, men jeg tror ikke det,» svarer Rubina. Treneren snakker videre om laget de skal møte, og om at de må huske å holde formasjonene. Han avslutter møtet, tar på jakken. «Og husk, kom dere tidlig i seng, jenter,» sier han idet han forlater gruppa. Jentene blir sittende og prate sammen en god stund til.

Basketballklubben holder til i et område av Oslo med høy andel innvandrere fra mange land. Dette avspeiles også i klubbens sammensetning. Den promoterer seg som en flerkulturell klubb og har gjort en stor innsats for å rekruttere ungdom med innvandrerforeldre – i tråd med en økende interesse for å rekruttere unge medlemmer med innvandrerbakgrunn til idretten (Strandbu 2002). Basketball er en av de mest populære aktivitetene i klubben. Informantene er hentet fra to lag. Det ene består av 16–17 år gamle jenter, det andre av spillere på rundt 20 år. Om lag halvparten av jentene på de to lagene har foreldre fra land i Sør-Amerika, fra Marokko, Tyrkia og Iran.

Jentene spiller kamper i helgene i vintersesongen, og har faste treninger to ganger i uka. Spill og tekniske øvelser dominerer treningene. Tre jenter er i forsvar ved den ene kurven. Tre andre angriper med beskjed om å spille korte pasninger og bevege seg når de er ledige. Skuddtreninger fra ulike posisjoner. To og to samarbeider. Når det første laget oppnår elleve poeng, flytter alle til en ny posisjon rundt kurven. Konsentrasjon under fysisk anstrengelse kreves i alle øvelsene. Treneren roper ut beskjeder og kommentarer underveis; «Snakk sammen», «spill enklere pasninger», «beveg dere». Disiplin gjennomsyrrer treningen. Spillerne stiller opp på linje bak i hallen når treneren gir beskjeder. Hvis konsentrasjonen ikke tilfredsstillter trenerens krav, brytes øvelsene, og de straffes med løpeøvelser. Dette er nytt for jentene. Den forrige treneren hadde ikke slike disiplinkrav. Spillerne liker den nye treneren, fordi de mener de lærer mer.

De yngste jentene bor i nærheten av hallen. Bare én bor i en annen del av byen og er rekruttert gjennom en trener. De andre er rekruttert gjennom venner eller aktiviteter på skolen. En kjerne i det unge laget tilbringer mye tid sammen både i hallen og i andre sammenhenger. De ser på andre som trener eller spiller kamp. Særlig liker de å se gutter på deres egen alder spille. Og mange av dem har sine næreste venner på laget.

Spillernes etniske bakgrunn er sjelden tematisert. Jentene med innvandrerforeldre på laget oppfatter seg som moderne eller liberale («norske» er termen som brukes for å uttrykke dette). Fire av dem er muslimer, tre har annen religiøs tilhørighet. Ingen av jentene på laget bruker skaut. Selv om hovedinntrykket er at foreldres opprinnelsesland ikke er en framtrædende skillelinje blant jentene, er noen kulturforskjeller tydelige. De muslimske jentene faster under ramadan, og er noe oftere borte fra treningen når de faster. Treningene på ukedager foregår så seint at de rekker å spise før de starter. Det hender de får litt særbehandling under ramadan, blir ikke presset så hardt. Før kamper i helgene, som ofte spilles på formiddagen, spiser de litt. «For vi må jo spise for å kunne spille kamp,» forklarer Nefise. En kveld laget var invitert hjem til en tidligere trener, hadde tre ikke-muslim-

ske jenter fastet sammen med de muslimske jentene. Dette gjorde de «for å se hvordan det var». De opplever det som positivt «å lære om andre kulturer». Samtidig er ikke kulturforskjeller framtreddende i det daglige. Jentelaget er sammensveiset. Relasjoner går på tvers av etnisk opprinnelse, og er mer basert på interesser og hvem man har gått på skole sammen med.

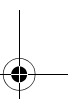
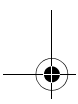
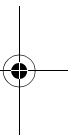
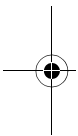
Andre oppfatter klubben som flerkulturell. De liker det, og leker noen ganger med det. Siri nevnte en turnering der ei jente lagde rastafletter til alle jentene på laget – en lek med klubbens flerkulturelle image som de hadde stor moro av. Jentene har helt klart et inntrykk av at andre oppfatter dem som et «kult lag» – fordi de er flerkulturelle og fra østkanten. Dette kan henge sammen med imagen basketball har fått som en flerkulturell idrett – noe som viser seg i basketballforbundets selvpresentasjon. *Internasjonal (flerkulturell)* er en av fem «profilverdier» basketballforbundet ønsker å knytte til den nye eliteserien i basketball.¹

Forskjellige arenaer – forskjellige jenter?

Arenaene er like på noen punkter og forskjellige på andre. Det handler om trening begge steder. Basketballtreningen er mer forpliktende enn aerobic-treningen, fordi mange nok må møte opp for at treningen skal fungere. I aerobicgruppa kan en komme og gå som en vil, uten at treningen ødelegges for andre av den grunn. Like fullt er begge arenaene viktige som sosiale møteplasser for jentene som er med.

Bevegelsesmønstrene er forskjellige. På aerobic-treningen kan en velge å stå bakerst i salen og unndra seg andres blikk. Utførlig instruksjon gjør det relativt lett å følge bevegelsene, og komme inn i rytmen igjen etter feilskjær. En velger ikke selv hva en skal gjøre – dette er overlatt til instruktøren. Det er bare intensiteten og hvor høyt en skal løfte bein og armer, en bestemmer selv. På basketballtreningen er ikke alle trinn beskrevet. Improvisering er nødvendig – fra første stund. Og de som ikke får til sine trekk, ødelegger for andre i gruppa. En viss grad av likhet i prestasjonsnivå er påkrevd. Dette hever nok terskelen for å bli med i basketballgruppa.

Arenaene tiltrekker seg også forskjellige jenter. De fleste av basketballjentene forteller om en barndom med mye ballspill og annen fysisk lek. Alle basketballjentene karakteriserer seg som svært aktive jenter. De likte gymtimene på skolen godt – og var flinke i gym. Aerobicjentene er mer varierte her. Noen har vært ivrige i gata som barn, andre oppfatter seg som mer passive, og trener først og fremst av helsemessige grunner og fordi de vil slanke seg.

Hvor strengt islam praktiseres, er en klar seleksjonsmekanisme. Selv om det er variasjon i praktisering av islam blant de unge jentene på aerobic for innvandrerkvinner, er hovedvekten nokså strengt praktiserende. De faster, og sier at religion betyr mye for dem – og har så vidt jeg kan forstå, også mye kunnskap om islam. De bruker også skaut, i kombinasjon med moderne klær – gjerne nokså trange topper med lange løse jakker over. Og de har valgt en treningsform som er i overensstemmelse med en relativt streng tolkning av muslimske regler. For aerobic-treningen er skjermet mot innsyn. Gardinene og tøyestykker henges opp foran vinduene før trening. Ingen menn kan se inn – derfor kan også skaut og side drakter legges i garderoben.

En av de første gangene jeg deltok på treningen, tøyde jeg ut sammen med ei dame. Jeg forklarte henne om prosjektet mitt. Hun ga et enkelt svar på spørsmålet om hvorfor få jenter med muslimsk bakgrunn er med i idrettslag: Muslimske jenter kan ikke trene sammen med gutter eller når gutter eller menn kan se dem. Selv hadde hun spilt håndball i kjønnssegregerte omgivelser i det nordafrikanske landet hun kom fra. Hennes oppfatning var at muslimske jenter har like stor interesse for idrett som andre ungdommer, men at de krever andre ordninger rundt treningen. Det hun forteller om, er segregasjonsidealet som er sentralt i muslimske regler. I en publikasjon fra en muslimsk kvinnegruppe i Norge er segregasjonsidealet beskrevet slik:

Det islamske segregasjonsidealet vil si at kvinner og menn over pubertetsalder (utenom nærmeste familie) ikke skal framvise eller beskue hverandre uten et visst minimum av klær. For jenter og kvinner betyr dette bruk av hodeplagg og tildekkende klær. Menn skal ha løse og ledige benklær og dekke navlen. (Thorsen og Rugkåsa 1999:11)

Segregasjonsidealet krever også at en kvinne og en mann (som ikke er i familie med hverandre) ikke kan oppholde seg alene i samme rom, og at kvinner og menn skal være atskilt for eksempel i moskeen og i andre sammenhenger.

Hvordan er kjønnssegregeringen begrunnet? Det er mange kilder her. En av de hyppigst siterte er *Beyond the Veil* av den marokkanske sosiologen Mernissi (som er feminist og muslim). Hun forklarer kjønnssegregeringen som en måte å forhindre seksuell oppmerksomhet på (Mernissi 1985). Kvinner tildeles ansvaret for å hindre at menn blir seksuelt tiltrukket av dem. Derfor tildekkes kroppen, og derfor skal heller ikke idrettsaktiviteter (som vurderes til å kunne være seksuelt opphissende) gjøres under påsyn av menn (se også Walseth og Fasting 2003). Dette er den arketypiske måten å

tenke på, og er ifølge Mernissi under endring i mange muslimske land. Segregasjonsidealet praktiseres i ulik grad og på ulike vis. Praksis følger ikke blindt av læresetninger (jf. El-Solh og Mabro 1994). De fleste av deltakerne på aerobictrainingen følger en streng tolkning. Premisset for at de skal delta, er at det bare er kvinner til stede.

For basketballjentene foregår trainingen i påsyn av de som skal trene etterpå eller av andre grunner befinner seg i hallen. Jentene blir også i hallen litt etter trening. De tøyer ut på sidelinja, prater eller bare slapper av. I intervjuene sier jentene at de liker å sitte langs linja eller på tjukkasen i hjørnet av hallen etter trainingen. Den halvfokusererte praten, med skråblikk på det som skjer på banen, er en avslappende samværsform.

Selv om det kan være gutter i hallen, er trainingen like fullt bare med jenter – den er kjønnssegregert slik nesten all idrett er i Norge, men med andre begrunnelser. Forskjeller i menns og kvinners fysiske kapasitet er den viktigste. Kjønnssegregering skal sikre konkurranse på like fot. Men også i norsk historie har det potensielt usømmelige ved kjønnsblandet trening vært et tema. Problemet med gjennomføring av anstendig gymnastikkundervisning på landsbygda der skolestua bare hadde ett rom, var diskutert i Norsk skoletidende på 1920-tallet (Augestad 2003). Det var ikke ønskelig at gutter og jenter skulle ha gymnastikk sammen.

Basketballtrainingen er kjønnssegregert som det meste av organisert trening i Norge, men ikke unndratt andres blikk. I sommerhalvåret spiller jentene basketball på ei løkke i bydelen – ofte sammen med gutter. Den uorganiserte trainingen er ikke kjønnsdelt. Kjønnsidentitet og trening er diskutert mer inngående i en annen artikkel fra prosjektet (Strandbu 2004b).

På basketballaget finnes også jenter som er praktiserende muslimer, men på andre måter enn jentene på aerobictrainingen. De faster, men ber ikke så ofte og bruker heller ikke hijab. De oppfatter koranskole som noe «for de som er litt mer spesielt interessert» (Nefise). De trener i idrettslag og utøver idrett i shorts. Men de praktiserer som sagt på noen områder. Tre venninner med foreldre fra Tyrkia og Marokko forklarte at de fastet, men bønner var vanskeligere å overholde:

Zeinap: Det er så stress å be liksom, det er så mye å holde og ...

Nefise: Jeg tror ikke noen av oss ber fem ganger ...

Zeinap: Det er ikke alle som greier det, for det er faste tider, og den tiden må du ha bedt, og det er ikke så lett.

I: Men kan man ikke samle opp også?

Salma: Jo, det kan man også ...

Zeinap: Men, det er ikke bra egentlig å samle opp, de sier at ...

Nefise: Hvis du må samle opp, så ...

Zeinap: ... så vi venter til vi blir litt eldre.

Denne pragmatiske, men langt fra likegyldige holdningen til religion gjelder for alle de muslimske jentene på laget. I gruppeintervjuer har flere av jentene blitt overrasket over hvor viktig religionen er i livet til venninner. Religiøs tilhørighet underkommuniseres nok ute blant venner – i alle fall blant venner som ikke er muslimer. Felles for de muslimske jentene på laget er at verken de eller foreldrene har vært opptatt av at trening skal foregå i kjønnssegregerte omgivelser, og kun én av jentene forteller at hun ikke liker å dusje sammen med andre, og at hun foretrakk å trene i lange bukser da hun begynte på laget.

Basketballjentene danser på et danseinstitutt i nærheten, er ofte på besøk hos hverandre og har et fritidsmønster preget av lite direkte kontroll fra foreldrene: «De liker å vite hvor jeg er, men ...» er jentenes kjappe oppsummering av foreldrenes oppdragelsesstil. Jentene på aerobicgruppa har et mer familiebasert fritidsmønster. De tilbringer mye tid hjemme, eller på besøk hos venninner som også inngår i foreldrenes nettverk. «Mødrene våre er bestevenninner,» er en formulering flere har brukt for å tydeliggjøre den lange historien og styrken i vennskapet.

Det er altså store forskjeller i praktisering av religion og identitetsmessig forankring mellom jentene på denne aerobic-treningen og basketballjentene, selv om variasjonen jentene imellom på hver arena også er stor.

Bevegelsespraksis – aerobic, dans og ballspill

En av de ledende fitnessforskerne, Sassatelli, hevder at trening bør analyseres som arenaspesifikke aktiviteter med sin egen logikk og ikke knyttes for sterkt til for eksempel konsumsamfunnets kroppsidealer (Sassatelli 1999:227). Selv om en større kulturell kontekst ofte må trekkes inn for å forstå den konkrete treningspraksisen, deler jeg Sassatellis vurdering om at det kan være fruktbart å skille mellom nivåer. Her brukes begrepene *kroppskultur* og *bevegelsespraksis* om henholdsvis et kollektivt nivå og et handlingsnivå. *Kroppskultur* er den delen av den kulturelle konteksten som handler om kroppen. Herunder hører oppfatninger av hva som er godt for kroppen, hvordan den ideelle kroppen skal være, hva som er riktige bevegelsesmåter, i tillegg til *kroppsidealer* – oppfatninger av hvordan den ideelle kroppen skal se ut. På handlingsnivået brukes *bevegelsespraksis* om aktiviteter der kroppens beve-

gelsesfunksjoner er forgrunn.² Forholdet mellom praksis og kroppskultur er imidlertid ikke tilfeldig. De to nivåene bindes sammen ved at aktører har praktiske ferdigheter, smak og persepsjonsmåter som er sterkt preget av livsbetingelsene (og herunder kroppskulturer) disse egenskapene er etablert under. *Habitus* er en benevnelse på disse egenskapene ved aktører som samtidig er grunnrepertoar og motivasjon for handling. Premisset i habitusteorien er at folks motivasjoner, forståelser og ferdigheter er forskjellige og formet av situasjonen de ble lært i (Bourdieu 1977, 1984).

Her skal det handle mest om praksisnivået. I det videre skal jeg, som Sassatelli etterlyser, beskrive bevegelsespraksisene *aerobic*, *dans* og *ballspill* som var framtrepende på de to treningsarenaene.

Aerobic

Venstrefoten et trinn til venstre, høyrefoten inntil. Venstrefoten et trinn til venstre, høyrefoten etter. Og så tilbake. «En – to – tre – fire. En – to – tre – fire.» Instruktøren teller og musikken holder oss inne i takten. Etter et par runder med slike sidelengs fotbevegelser skal armene med, «opp og ned, opp og ned». Vi gjennomgår flere slike bolker av bevegelser – alle følger samme rytme. Bolkene settes etter hvert sammen til mer komplekse enheter. Bevegelserne er detaljert beskrevet av instruktøren. Vi følger hennes trinn nøye, og etterlikner så godt vi kan. Rytmen er enkel, lett å komme inn i. Skiftene fra en øvelse til en annen er det vanskelige. Bevegelserne er markerte. Linjegymnastikk og militær eksersis blandet med diskodans kan være et forsøk på beskrivelse. Det er lett å se paralleller til eksersis i de nokså kantete bevegelsesmønstrene. Noen har da også foreslått at manualer i aerobic ser ut som passasjer om kroppslig disiplinering fra Foucaults *Overvåkning og Straff* (Mansfield og McGuinn, sitert i Crossley 2004). Dette dekker ikke deltakernes erfaringer. De tydelige bevegelsesmønstrene senker terskelen for deltakelse, og krever ikke høy konsentrasjon når de først er lært. Treningen oppleves derfor som et frirom fra hverdagen ellers.

Aerobicinstruktøren driver treningen med kommandorop og oppfordringer om å ta hardt i – slik instruktører skal gjøre. Hun mer enn hintet om at hun ser fiskepuddingarmer og slappe rumpe, og formidler slik et ideal om en slank, fast og stram kropp. Idealet er ikke fremmed for de som trener heller. De viser tydelig at de er med på notene. Inntrykket som fester seg, er at kroppsidealene som driver mange vestlige kvinner til treningsstudioene (Collins 2002, Duncan 1994), også er virksomme på Aerobic for innvandrerkvinner på Oslos østkant. Instruktøren har nok talemåtene fra

skoleringen som aerobicinstruktør i en av de store treningssenterkjedene i Norge. Hennes kommandoer holder konsentrasjonen oppe. Det forventes at hun holder oss i gang med befalinger, og noe må hun jo si. Standardfraser instruktører bruker, er nok lette å ty til. I intervjuer med meg tar hun avstand fra de strenge kroppsidealene som forbindes med fitnesskulturen, likevel kan mange av meldingene hennes under trening sees som uttrykk for dette idealet. Men de er framsatt i en humoristisk tone som ikke er påtrengende. Og det er stor interesse for kunnskapen om helse (og slanking) som instruktøren formidler.

Flere feministisk orienterte idrettsforskere har studert fitnessstrening. Hovedbudskapet i analysene er at fitnessdiskursen bærer bud om at kroppen skal være stram, hard og sterk. Fitnessstrening sees som en undertrykkende praksis, der kvinnekroppen disiplineres for å tilpasse seg rådende kroppsidealer (Duncan 1994). Susan Bordo (1993:199) kobler dette til en analyse av vår samtid som dominert av en konsumkultur, der individer strever etter å posisjonere seg gjennom konsum og livsstilvalg – og balanserer mellom selvfornektelse og etterlevelse av egne behov (Bordo 1993). Fitnessstrening tolkes som del av dette kulturelle klimaet. Den lover en kropp nærmere idealene, mens prisen er selvdisciplinering og krevende «kroppsarbeid» (jf. Steen-Johnsen og Engelsrud 2002; Duncan 1994).

Ønsket om en strammere og slankere kropp er en viktig motivasjonsfaktor for deltakerne på Aerobic for innvandrerkvinner. Men fitnesskulturen har i varierende grad grep om damene. Andre motivasjoner for å trene er å bedre helsa, få overskudd og at de liker aktiviteten i seg selv. Noen av de voksne kvinnene uttrykker direkte motstand mot slankhet som ideal. Fitnessdiskursen har strammere grep om de unge enn om de voksne. Som 17 år gamle Rabia sier, er ikke de voksne damene «sånn som de unge som skal være så tynne hele tida». Men også flere av de unge tar avstand fra idealet – samtidig som de medgir at de er influert av det.

I: Vi har snakka litt om grunner til å trene. Er ønske om en sterk eller sunn kropp en av årsakene til at du trener?

Salma: En slankere kropp. [bestemt, ler] Det er vel det viktigste for alle jenter.

I: Det er ganske mye snakk om det der.

Salma: Ja. Det er det. Det er egentlig ... jeg vet ikke, jeg. De fleste snakker jo om det selvfølgelig, men det er ikke bra å snakke for mye om det.

Selma er langt fra den eneste med denne ambivalente følelsen. For de unge jentene på Aerobic for innvandrerkvinner er ønsket om å gå ned i vekt og få en fastere kropp en viktig motivasjon for å delta. Slike motiver er nærmest fraværende blant basketballjentene. Slanking og kroppsforming er ikke viktig for dem:

I: Noen, særlig voksne damer som trener, gjør det litt for å slanke seg. Er det viktig for dere?

Alma: Ikke slanke seg, men holde seg i form liksom. Fordi det er ikke sånn at «å nei, nå må jeg gå å trene for nå har jeg spist et eller annet». Det er sånn der, jeg vet ikke, jeg, kult. Jeg hadde ikke greid å være hjemme hele tida uansett. Jeg må ha en aktivitet, noe å gjøre. Så nå har jeg både basket og dansing.

Almas ytring er typisk for basketballjentene jeg har studert. De trener ikke for å slanke seg. Det betyr ikke at de ikke vil ta seg godt ut. Klær og moter er en stor interesse. Svarene på spørsmål om kroppslige endringer i forbindelse med avbrudd fra trening illustrerer også noen forskjeller mellom jentene på de to arenaene. Både blant basketballjentene og aerobicjentene har noen sluttet i en periode for å konsentrere seg om skolearbeid, fordi de har vært skadet, eller av andre grunner. På spørsmål om kroppslige endringer i forbindelse med opphold i treningen trakk aerobicjentene fram endringer i kroppens form – at kroppen ikke var så stram lenger – i tillegg til at de fikk mindre overskudd. Basketballjentene snakket om at de ble i dårligere form, følte seg slappere og mindre konsentrerte. Deres forståelse av kroppslige endringer knyttet seg med andre ord til det å være i god form, kjenne seg sterk, ha overskudd – og i liten grad til kroppens form.

Dans

Det er en god tone under hele aerobicøkten, men under dansen til slutt blir alle ekstra glade og fornøyde. Latter og smil sitter løsere og det er mer blikkontakt mellom folk. Dette er nok et uttrykk for at de harde øvelsene er ferdige og en kan slappe av og være fornøyd med tilbakelagt treningsøkt. Men det er trolig viktigere at det er tid for dans. Hofter vrikkes og rumpe ristes, fulgt av grasiøse armbevegelser. Bevegelsesmønstrene er i sterk kontrast til aerobicøvelsene. Runde elegante bevegelser er viktigst – ikke maksimal muskelbruk. Grasiøsiteten som her holdes høyt, framhever også en annen kropp enn aerobicøvelsene. En av de unge informantene mente at de voksne litt kraftige damene likte dansingen til slutt, fordi deres kropp ble

verdsatt i dansen. Hun mente at de var utsatt for et sterkt press om å nærme seg det slanke kroppsidealet – blant annet fra mennene sine. I dansen kommer store kropper mer til sin rett. Instruktøren har observert det samme:

Elif: Kvinnene er veldig opptatt av å gå ned i vekt, men samtidig, når man skal danse magedans, er det viktig med hofter. Man kan ikke være syltynn, ok, man kan gå ned i vekt, men man kan ikke være syltynn. Det er ikke noe fint. Og når man har en sånn form for dans, skjønner man at det er greit at man har litt former. For mange av damene er ganske fyldige og de skammer seg over kroppen sin. Men når man danser og ser at en tynn en ikke får det til helt, da ser de at de får det til, og da kan de få den selvtilliten. Det er veldig godt, for mange føler seg store og ikke helt vel med sin kropp, men for å danse magedans må man ha en litt fyldig kropp.

At dansen er forbundet med fest og moro, bidrar nok også til at den oppleves som lystbetont. For de voksne damene vekker dansen og musikken minner fra oppveksten. De unge jentene forbinder dansen med ferieturer til foreldrenes opprinnelsesland der de har lært å danse av kusiner og andre slektninger. Men dansen inngår også i hverdagslivet ellers, på pikeværelser og på fester. «Jeg danser alltid,» forteller Nawal, «jeg er en glad person». Nisram på 19 år forklarer:

Vi araberne vi har det i oss holdt jeg på å si (ler) ... det hender ofte, ikke daglig men i hvert fall en gang i uka. Det er sånn at en eller annen søster starter og sånn «kom igjen da» nå danser vi. Fem minutter her og fem minutter der. Dans er noe vi driver med egentlig hele tiden syns jeg.

Alle er ikke like begeistret. Noen vil heller at treningen skal «være mer effektiv», og foretrekker å danse i andre sammenhenger, mens andre igjen forteller at de aldri har likt å danse. Det er ikke alle arabere som har det i seg.

Ballspill

«The body is the immediate, spontaneous strategist of the game» – slik konkluderer Loic Wacquant i en studie av profesjonelle bokserere i Chicago (1992). Et av hovedpoengene hans er at boksing krever drilling av ferdigheter. For å mestre sporten må bevegelsesmønster nærmest automatiseres:

To learn how to box is imperceptibly to modify one's bodily schema, one's relation to the body and to its uses so as to internalize a set of dispositions that are inseparably physical and mental ... (...) The mutual interpenetration of corporal and mental dispositions reaches such a degree that even willpower, morale, determination, concentration, and the control of one's emotions become (...) reflexes inscribed within the organism. (Wacquant 1992:246)

Wacquants beskrivelse av boksing er treffende også for andre idrettsaktiviteter. For å beherske basketballspillet må grunnrepertoaret være så godt innøvd at det ikke er nødvendig å tenke gjennom alle sider ved en handling – blant annet fordi spillet foregår i så høy hastighet. Strategiske vurderinger av enkle bevegelser er det ikke tid til. Konsentrasjonen må rettes mot de kompliserte sidene ved spillet. Innlæringen av repertoaret krever derimot høy grad av bevissthet, og foregår i et lavere tempo der det er tid til bevisste valg. Improvisasjon på banen forutsetter et innøvd handlingsregister. Wacquant trekker paralleller til en jazzpianist (s. 248). Flyt i prestasjonen krever av jazzpianisten en form for kroppsliggjort kunnskap, et innøvd grunnrepertoar som «sitter i fingrene». Wacquant forklarer at dette også gjelder for bokserne han har studert.

Drilling av grunnrepertoar dominerer basketballtreningen. Skudd mot kurven fra flere posisjoner. Løp mot kurven mens ballen sprettes i bakken med etterfølgende ettbeinssats og skudd – såkalt *lay-up*. Pasningsspill – gjerne med stuss i bakken for å unnsnippe motstandernes armer. Under tekniske øvelser er det stille i hallen – konsentrert og stille – og det er trenerens bud som gjelder. Handlingsmønstrene er direkte instruert av treneren. Spillenære øvelser er mer kompliserte og krever bevegelsesmønster og trekk utover grunnrepertoaret. Her kan ikke treneren dirigere spillets gang i detalj. Improvisasjon og kommunikasjon under press kreves. Under spillenære øvelser – og særlig i kamper – er det langt mer liv og prat. Frustrasjonen over trekk som ikke lykkes – og glede når de lykkes –, er tydelig.

Fascinasjonen for spillet som basketballjentene legger for dagen, er stor. Spillet i seg selv – det å få til vanskelige trekk og skudd – er det som gir treningen mening. Det aller morsomste er å få til «alle de kule triksene», sier Alma. De gleder seg til å gå på trening. Hvor morsom treningen faktisk er, varierer. Noen ganger er det mye latter, andre ganger ser nesten alt ut som et ork for dem. Når jeg konfronterer dem med at det noen ganger ser ut som de kjeder seg og sliter, svarer de slik:

Nefise: Når du spiller, når du trener akkurat da, så blir det ikke så slitsomt liksom. Noen ganger så tenker jeg, sånn før treninga, så tenker jeg at det er slitsomt, men når man går dit, så går de tankene bort. Det blir kult liksom.

Alma: Og så er det morsomt, det handler ikke bare om å trene. Man møter andre og har det kult sammen. Når man trener så ... Det er ikke sånn at du må bare, sånn som på skolen for eksempel, være stille og gjøre oppgaver. Det er liksom mer fritt, så det er litt morsomt uansett.

For en utenforstående ser det ikke alltid så fritt ut. Treneren bestemmer. Men alle aktivitetene krever improvisasjon med bakgrunn i grunnrepertoaret og et element av prestasjon som får betydning for den gruppa de er med på.

Motivasjon for å delta er «å ha det gøy». I et gruppeintervju forklarte tre 16-åringere på følgende vis hvorfor treningen er morsom:

I: Hvis dere skulle fortelle hva som er stas med å spille basket – hva ville dere si da?

Alma: Det er morsomt og ... man trener samtidig. Jeg vet ikke, jeg. Jeg liker å være sånn aktiv.

Nefise: Det er sånn der at hvis det er løping på skolen, så tenker du sånn «åå, løping igjen» liksom. Men på basketen blir du ikke lei av det, du løper fram og tilbake og ...

Alma: ... og så lærer man masse ... og så er det kult å spille kamper mot andre og vinne.

Spillet er morsomt i seg selv, det er morsomt å få til vanskelige trekk og skudd, og det er morsomt å konkurrere. Mestring er med andre ord viktig for dem. De vil bli bedre, få til vanskeligere trekk, og få bedre kondisjon. Men de er også opptatt av at lagspill er morsomt, at det er morsomt å trene sammen med andre og få til spill sammen.

Kroppskulturers innflytelse – tilpasning, refleksjon og overskridelse

Hvilken grad av frihet har den enkelte aktør i forhold til kroppskulturer og bevegelsespraksiser? Teoretiske retninger griper dette an på ulikt vis. Foucault er en av dem som tilskriver aktører minst frihet. I *Seksualitetens historie* viser Foucault hvordan ulike former for kunnskap bestemmer hvordan kroppen betraktes, reguleres og disiplineres (Foucault 1995). Foucaults diskurs-

analyse innbyr til å gi framstillinger av hvordan forståelsen av kroppen varierer mellom kulturer og mellom historiske epoker, og til å vise at tilsynelatende nøytral kunnskap om kroppen også influerer på enkeltindividers erfaring av egen kropp. Medisinens konstruksjon av normal seksualitet er et eksempel. Foucault er imidlertid kritisert for å mangle aktørforståelse, og for fravær av frihet (jf. bl.a. Taylor 2002). Diskursanalysen gir derfor ikke noe godt inntak til å studere folks erfaring, motstand og overskridelse av diskurser.

Individualiseringsteorier, som har hatt stor oppmerksomhet den siste tida, kan sees som motsats til diskursteorier. Individualiseringsteorier (Bauman 2001; Giddens 1991) betoner individers selvstendige ansvar for alle aspekter av selvet. Også kroppen skal underlegges viljens kontroll og formes. Giddens foreslår at «Body regimes and the organisation of sensuality in high modernity become open to continuous reflexive attention, against the backdrop of plurality of choice» (Giddens 1991:102). Konsekvensen er at kroppen ikke kan tas for gitt, men blir et prosjekt for den enkelte «... as part of one's personality which can and should be improved by all means» (Bjerrum Nielsen 2004:20). Dette stiller individer i en helt annen relasjon til den kulturelle konteksten enn diskursteoriene gjør. Her er det folk selv som med sine kognitive kapasiteter og refleksive valg bestemmer hvem de vil være.

En tredje retning er praksisteorier som – på linje med Foucault – ser den kulturelle konteksten som konstituerende for folks kroppoppfatning (Bourdieu 1984, 1990). I *Den maskuline dominans* (2000) beskriver Bourdieu «en form for makt som utøves på kroppene direkte (...) utenfor enhver fysisk tvang», og videre at denne makten «virker bare ved å basere seg på disposisjoner som er bevart, som indre drivkrefter, i kroppenes dypeste lag» (Bourdieu 2000:47). Et av hans eksempler på slik symbolsk makt er mange kvinners vansker med å akseptere kroppen sin slik den er: De deler idealer der deres kropp ikke blir verdsatt. Men praksisteoriene åpner i motsetning til Foucault opp for muligheten av at aktører reflekterer over kroppsidealer og motsetter seg dem, og at «aktørene selv i sin daglige praksis er subjekter som konstruerer den sosiale verden» (Bourdieu 1995:219). Bourdieus vitenskapelige prosjekt – *sosioanalysen* – bygger på at aktører *kan* bli oppmerksom på ideologier de er påvirket av, og at sosiologiske innsikter kan virke frigjørende.

De tre retningene er forskjellige med hensyn til aktørers relasjon til den kulturelle konteksten. Spissformulert kan vi si at i diskurstilnærmingene er aktørene determinert av den kulturelle konteksten, i selvrefleksivitetsteoriene er den kulturelle konteksten mer å regne som en meny den enkelte velger ut fra. Praksisteoriene forsøker å forene ideer om symbolsk makt med en forståelse av individer som potensielt overskridende. Disse tre teoritra-

disjonene er bakteppe når vi videre ser hvordan jentene på de to treningsarenaene forstår at de blir influert av, reflekterer over og eventuelt overskrider kroppskulturer.

Fitnessidealene og deretter kjønnssegregasjon er utgangspunkt for diskusjonen. Vi begynner med en ytring fra 17 år gamle Rabia fra aerobic-gruppa om hvordan hun tenker seg at det slanke kroppsidealet har innflytelse i hennes liv:

Rabia: Det er et press som er der ute, men som ikke er direkte. Man sitter og ser på musikkvideoer og ser på de pene sangerne som har den kroppen, og vet at det er idealet hos gutter. Men alt dette her er indirekte, egentlig. Det er ikke sånn at man sier det til seg selv direkte, men det er bare noe som skjer i bakhodet som man kanskje ikke er klar over.

«Det skjer i bakhodet,» sier Rabia, «alt dette her er indirekte». Like fullt kan hun sette ord på det. Og hun kan reflektere over idealenes innflytelse over henne. Rabias kropp er tett opp til idealene. Hun er likevel ikke fornøyd – noe venner kritiserer henne for. Og hun ser selv det paradoksale i sin egen situasjon. Høy grad av refleksjon over idealene går sammen med (unødig og irriterende i vennenes øyne) tilpasning til og frustrasjon over idealene.

En slik ambivalent holdning er beskrevet i andre studier. I en undersøkelse fra et treningssenter (Markula 1995) ble unge kvinner intervjuet om motivasjoner for å trene aerobic. Kvinnene hadde et ambivalent forhold til treningen. Ønsket om å tilpasse seg tidens kroppsideal var en viktig motiverende faktor, samtidig som de så det latterlige ved å underkaste seg slike idealer. De oppga også andre beveggrunner som at treningen var morsom, ga overskudd og mulighet til å møte andre og skaffe seg nye venner. Kvinnene reflekterte over og motsatte seg dels de dominerende kroppsidealene – samtidig som de var påvirket av de samme idealene. Flere av de unge jentene fra aerobic-gruppa deler denne ambivalente tilpasningen til idealet om en slank kropp. Salma fortalte i en munter tone:

Mamma kan bli litt irritert på meg – «Nå må du gi deg» liksom – hvis jeg snakker for mye om det: «Der er det mye kalorier, det kan jeg ikke spise»: «Nå blir jeg irritert – det går ikke an – når jeg setter mat på bordet og så begynner du.» Men det er sånn at du hører så mye om det – generelt –, ikke på treninga, men i media og i andre ting, og da har jeg det i hodet hver gang jeg setter meg til bordet. Da tenker jeg på hvordan er det med ... (ler)

Salma har en reflektert, men likevel ikke overskridende holdning til idealet om en stram og slank kropp. Inntrykket fra intervjuene er at de unge jentene kan beskrive kroppsideal og kroppspraksiser de er påvirket av. De har med andre ord en refleksiv kompetanse, uten at dette nødvendigvis er ledsaget av frigjøringsstrategier. Refleksivitet fører ikke alltid til overskridelse og frihet. Dette nokså trivielle eksemplet viser noe vi ikke kan se med Giddens og selvrefleksivitetsteoriene: Den kulturelle konteksten er mer enn en meny ledsaget av «plurality of choice». De unge jentene er influert av idealer de kanskje helst ville valgt bort.

Hvordan forstår jentene at de blir influert av, reflekterer over og eventuelt overskrider reglene om kjønnssegregasjon? 19 år gamle Nisrams begrunnelser for hvorfor hun liker best å trene sammen med andre kvinner, er første eksempel:

Nisram: Jeg foretrekker egentlig at det er bare kvinner. Da føler du deg mer fri egentlig. Du slipper å tenke på at han ser på meg og han.

I: Ja?

Nisram: Vi er kvinner alle sammen, hvis du dummer deg ut, så OK. Det er egentlig mest det, men også på grunn av religion da. Jeg trener med tettsittende klær og da syns både det ene og det andre når du skal strekke ut og ... (ler) Jeg syns det er veldig greit at det er bare kvinner. (...)

I: Du syns det er ubehagelig at menn ser på når du trener?

Nisram: Jo, jeg tror det er det og. Jo, det er det. Jeg vet ikke riktig hvorfor. Når jeg tenker, så tror jeg det er mest religionen. (...)

I: Det er noen påbud i religionen at du ikke skal drive idrett foran ...?

Nisram: Nei, det er ikke sånn helt klart at du skal ikke trene foran gutter, det er ikke sånn liksom. Men det er hvordan du tolker ... Du skal liksom ikke. Når du trener, så må du for eksempel legge deg ned på kne, og da har du baken i været og det er jo gutter der, ikke sant. Jeg vet ikke. Du kan si at det er både religiøst og kulturelt betinget. Men det er helt greit, jeg har ikke noe imot at noen trener på S.A.T.S. Men det er ikke noe for meg.

Nisram kan forklare hvorfor hun føler det mest komfortabelt å trene sammen med kvinner, og er klinkende klar på at kjønnsblandet trening «det er ikke noe for meg». Også her går refleksivitet og tilpasning hand i hand. Venninnen til Nisram, Salma, har andre grenser. Hun kunne nok trent på S.A.T.S iført hijab, sier hun. Men hun har en klar formening om at hun da ville følt seg beglodd, og at det ville vært ubehagelig.

Salma: S.A.T.S, jeg føler at de ville ha sett rart på meg. Og det er jo ikke noe godt, og du kan jo ikke trene noe godt da. Du følger bare med på hva folka ser på.

For de fleste av jentene fra Aerobic for innvandrerkvinner er det at treningen er forbeholdt kvinner, en nødvendig forutsetning for at de skal komme. Det rokker de ikke ved. For andre er det ikke så strengt. Det er bare langt mer bekvemt å trene sammen med andre kvinner. Det Nisram forteller, handler om mer enn en ungentes sjenanse – som også jenter fra majoritetsbefolkningen kan oppleve. Hun knytter selv erfaringene til noe «religiøst og kulturelt» – en kulturell pregning som har blitt en del av henne. Hun følte ubehag ved å bryte reglene. Liknende ubehag er det flere som forteller om. Nawal i begynnelsen av 20-årene har tidligere trent på S.A.T.S – en av de store treningsenterkjedene i Norge. Hun kunne og hadde overskredet segregasjonsidealets krav, men følte seg aldri helt vel med det. Hun føler seg rett og slett mer bekvem med trening i tråd med segregasjonsidealet. Hun syntes at det var best slik – både følelsesmessig og prinsipielt.

Eksempelene viser variasjoner i kroppskulturelle pregninger og tilpasninger. De unge jentene er også influert av en rekke andre idealer – blant annet knyttet til vestlig ungdomskultur. I litteraturen om unge jenter med innvandrerbakgrunn har islam som bestemmende diskurs stor plass. Poenget her har vært å vise at unge jenter med innvandrerbakgrunn også er influert av og forholder seg til andre idealer om fysisk utfoldelse og kroppshåndtering. Handlinger i tråd med kjønnssegregasjon har her vært behandlet som en praksisform, selv om tilpasningen til segregasjonsidealene inkluderer mer komplekse handlingsmønstre. Felles for praksisformene er at læring av dem foregår gjennom praksis – ikke bare gjennom tilpasning til regler. Sissel Østberg (2003) konkluderer i sin studie av norsk-pakistanske barn og unge i Oslo med at «islam gir mening ikke først og fremst som trossystem eller ideologi, men som kroppsliggjort praksis, som del av den uformelle sosialiseringen» (s. 209). Dette gjelder særlig i barndommen. Som påpekt av flere (Jacobsen 2002; Østberg 2003), gjør minoritetssituasjonen at det som tas for gitt i barndommen, krever en annen begrunnelse og refleksivitet i ungdomsårene:

Mens det å være muslim som barn er noe barna tar for gitt, noe som inngår i deres mangfoldige identitet som norsk, pakistaner, punjaber og flerkulturell, så blir islamsk tro og praksis noe de i ungdomstiden føler de må ta stilling til, og ansvar for, som individer. (Østberg 2003:163)

Dette gjelder i høyeste grad for jentene på aerobic-treningen – og tydeliggjør et poeng som ikke kan gjenntas for ofte: At en praksis er i tråd med tradisjoner (som her trening i tråd med kjønnssegregasjonstradisjoner), behøver ikke bety at den er mindre refleksiv enn andre praksisformer.

Hva har vi lært om forholdet mellom refleksivitet og praksisformer? Eksemplene fra treningskontekstene viser hvordan innlæring av basisferdigheter kan kreve nitid konsentrasjon og en refleksiv fordypning i praksisene. Og videre at dette lærte handlingsrepertoaret etter hvert ikke krever en slik refleksivitet. Aerobic, basketball og dans blir etter hvert noe en *kan* uten at alle trinn må gjennomtenkes. Andre handlingsrepertoar er innlært uten å gå om en slik refleksiv fordypning. Som eksempel er bluferdighetsnormer og ulike måter å opptre tilpasset kjønnssegregasjonsidealet på lært uten at disse nødvendigvis formidles språklig. Men disse – i utgangspunktet prerefleksive – væremåtene *kan* bli erkjent av folk selv (jf. Strandbu 2005).

De unge jentenes håndtering at kroppsidealer og kroppskulturer viser behovet for et teoretisk grep som både inkluderer kompetente aktører og symbolsk makt. Selvrefleksivitetsteorier har problemer med å gripe den symbolske makt som ligger i internalisert kroppskultur. Dels gjelder dette symbolske makt aktørene ikke har visshet om. I tillegg er, og det er tydeligst vist gjennom Rabias fortelling, ikke alltid erkjennelse av kroppskulturers innflytelse ledsaget av frigjøring fra deres innflytelse. Med diskursteorier oppstår andre problemer: Selv om kulturelle idealer om kroppen ofte internaliseres, hender det at folk motsetter seg og overskrider idealene. Det er bare praksisteori som henger med på det helt innlysende poeng at ikke alle handlinger er ledsaget av den typen refleksivitet som forfektes i individualiseringsteoriene, og at selv om kulturelle idealer om kroppen ofte internaliseres og blir en del av folk, kan folk ofte redegjøre for og noen ganger motsette seg idealenes innflytelse.

Wacquant mener at hans utlegging av boksing utfordrer hovedtradisjoner i sosiologisk handlingsteori, og at poengene hans kan overføres også til andre handlingsformer: Gjennom bokseeksemplene viser han «the need to place the *socialized lived body*, and the incorporating practices that shape its structures, at the center of the analysis of social action» (Wacquant 1992:249). Jeg deler denne ambisjonen. Inkorporering er noe som finner sted i mange sammenhenger – ikke bare i idretten. Resonnementene fra artikkelen kan derfor overføres til en rekke andre handlingsmønstre. Den viktigste forskjellen er at innlæringen av ferdigheter i organisert idrett i stor grad gjøres under instruksjon – noe som heller er unntaket i hverdagslivet ellers. Argumentasjonen for å forstå læring som et praktisk anliggende kan framstå som unødvendig fordi det er selvfølgelig at slikt finner sted. Poenget i artikkelen har vært å beskrive

dette selvinnylende nokså detaljert – og vurdere hvordan dette passer med gjengse teorier om kroppen. Nettopp de selvinnylende eksemplene burde kunne forstås i lys av generelle teorier. Diskusjonen har vist at praksisteorier fanger beskrivelsene best.

Praksisteoretikere er kritisert for å unnså refleksive kapasiteter hos aktører og for å forstå folk som «oversosialiserte» (Jenkins 1982). Argumentet i denne artikkelen er at en praksisteoretisk tilnærming ikke behøver å unnså refleksivitet som kapasitet – men heller vise at refleksiviteten har en grense –, og at sosialiserte kroppsliggjorte kapasiteter også må trekkes inn i forståelsen av folks handlingsmønster.

Sluttord

Jeg forventet å finne stor variasjon mellom basketballjentene og aerobicjentene da jeg gikk i gang med feltarbeidet. Det fant jeg også – både langs forventede og nye dimensjoner. Aerobicjentene praktiserer islam strengere enn basketballjentene. De hadde tydeligere internalisert forventninger om å begrense trening til kvinnearenaer. De muslimske basketballjentene oppfattet også religion som viktig for dem, men mente det ikke hadde betydning for trening. Dette var som forventet. Videre hadde aktiviteten i seg selv noen kroppskulturelle føringer. Kroppens funksjon var langt mer framtrædende som orienteringspunkt for basketballjentene enn utseendemessige forhold. Kroppsforming var viktigere for aerobicjentene. I begge miljøer var gleden over å mestre aktiviteten, og sosial tilknytning til miljøet de viktigste grunnene for å delta.

Feltarbeidet på aerobic for innvandrerkvinner viste at tilslutning til kroppskulturene i den rådende mote og reklamebransje (og fitnesskulturen) er forenlig med en nokså tradisjonell muslimsk forankring. Det som i illustrasjonen innledningsvis framsto som uforenlige kroppskulturer, viser seg å være sammenvevd i de unge jentenes praksis og selvforståelse. Nye kulturelle konstruksjoner har oppstått. Men de er ikke tegnet på blanke ark. Med seg har de unge jentene bluferdighetsgrenser som for eksempel gjør de outrerte variantene av dagens motebilde utelukket for dem.

Vi startet med bildet av tildekkede muslimske kvinner foran plakater med undertøysreklame som illustrasjon av uforenlige kroppskulturer innvandrerkvinner forholder seg til. Det er nok ikke uten grunn illustrasjoner som dette brukes. Slike forenklete bilder ordner verden for oss, men forenklingene er ofte mer tilsørende enn opplysende. Diskusjonen har vist at kroppskulturer blant jenter med innvandrerbakgrunn er langt mer utydelige og sammen-

satte. Artikkelen er en påminnelse om det innlysende: Like lite som norske kvinners kroppskultur kan oppsummeres i Hennes & Mauritz-reklamer, kan muslimske kvinners kroppskultur reduseres til tildekkede kvinner.

Noter

1. De andre fire «profilverdier som skal kjennetegne kommunikasjon og virksomhet» i den nye eliteserien er: Trendy (ungdommelig), Urban (fellesskap), Ansvarlig (helhet) og Spennende (annerledes/nyskapende). (<http://www.bl.no/t2.asp?p=36495>, lest 16.12.2003).
2. Dette er analogt til Mois (1998) og de Beauvoirs (1994) skille mellom kjønn som forgrunn og bakgrunn. Kjønn er alltid til stede som en kvalitet ved aktører, men er ikke alltid det mest relevante.

Litteraturliste

- Augestad, P. (2003). *Skoleringen av kroppen. Om kroppsovingsfagets begreper og teknologier fra 1880 til 1960*. Doktorgradsavhandling. Bø i Telemark: Høgskolen i Telemark.
- Bauman, Z. (2001). *The individualized society*. Cambridge: Polity Press.
- Beauvoir, S. (1994). *The second sex*. Penguin books.
- Bjerrum Nielsen, H. (2004). Noisy girls – new subjectivities and old gender discourses. *Young* 12 (1):9–30.
- Bordo, S. (1993). *Unbearable weight. Feminism, western culture, and the body*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. London: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1990). Kroppens sosiale persepsjon. *Sosiologi i dag* 3.
- Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax forlag.
- Brochmann, G. (2003). *I globaliseringens tid, 1940–2000. Bind 3. Norsk innvandrings historie*. Oslo: Pax forlag.
- Collins, L.H. (2002). Working out the contradictions: Feminism and Aerobics. *Journal of sport & social issues*, 26 (1):85–110.
- Crossley, N. (2001). *The social body: habit, identity and desire*. London: Sage.
- Crossley, N. (2004). The Circuit Trainer's Habitus: Reflexive Body Techniques and the Sociality of the Workout. *Body and Society*, 10 (1):37–69.

- Duncan, M. (1994). The politics of women's body images and practices: Foucault, the panopticon and Shape magazine. *Journal of Sports & Social Issues*, 18 (1):48–65.
- El-Solh, C.F. og J. Mabro (red.) (1994). *Muslim Women's Choices: Religious Belief and Social Reality*. Oxford: Berg.
- Featherstone, M. (1991). The body in consumer culture. I: Hepworth, M., B.S. Turner og M. Featherstone, (red.). *The Body: social process and cultural theory*. London: Sage, s. 170–196.
- Featherstone, M. (2000). *Body Modification*. London: Sage.
- Foucault, M. (1995). Body/Power. I: Gordon, C. (red.). *Power/Knowledge: Selected Interviews and other writings 1972–1977 by Michel Foucault*. New York: Pantheon Books, s. 55–62.
- Foucault, M. (1995). Seksualitetens historie. Bind 1 *Viljen til viten*. Gjøvik: Exil.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting females: critical issues in the history and sociology of women's sports*. London: Routledge.
- Jacobsen, C.M. (2002). *Tilhørighetens mange former: unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Jenkins, R. (1982). Pierre Bourdieu and the Reproduction of Determinism. *Sociology*, 16 (2):270–281.
- Markula, P. (1995). Firm but shapely, fit but sexy, strong but thin – The Postmodern Aerobicizing female bodies. *Sociology of Sport Journal*, 12 (4):424–453.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax.
- Mernissi, F. (1985). *Beyond the veil. Male-Female dynamics in Modern Muslim Society. Revised edition*. Bloomington og Indianapolis: Indiana University press.
- Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne?: kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.
- Sassatelli, R. (1999). Fitness gyms and the local organization of experience. *Sociological Research Online*, 4 (3):40–60.
- Shilling, C. (1993). *The body and social theory*. London: Sage.
- Steen-Johnsen, K. og G. Engelsrud (2002). Mellom selvutfoldelse og konformitet – Treningssenteret som arena for tvetydig erfaring. I: Seippel, Ø. (red.). *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus forlag, s. 255–283.
- Strandbu, Å. (2002). Idrettens betydning som flerkulturell integrasjonsarena. I: Seippel, Ø. (red.). *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus forlag, s. 123–153.

- Strandbu, Å. (2004). Gendered identities among young Norwegian basketball girls. Sendt til *Sport in Society*.
- Strandbu, Å. (2005). Identity, embodied culture and physical exercise – stories from two girls in Oslo with immigrant background. *Young. Nordic Journal of Youth research*, 13 (1). I trykk.
- Taylor, C. (2002). Foucault om frihet og makt. *Agora* 20(3/4): 288–310.
- Thorsen, K.T. og M. Rugkåsa (1999). *Spør oss! En systematisering av islamsk kvinnegruppe i Norge og deres løsningsorienterte metoder i arbeid blant muslimske jenter og kvinner*. Oslo: DOXA Antropologisk Byrå. Doxarapport 1/99.
- Turner, B.S. (1984). *The body and society. Explorations in social theory*. Oxford: Blackwell.
- Wacquant, L.J.D. (1992). The Social Logic of Boxing in Black Chicago – toward a Sociology of Pugilism. *Sociology of Sport Journal*, 9 (3):221–254.
- Walseth, K. og K. Fasting (2003). Islam's view on physical activity and sport – Egyptian women interpreting Islam. *International Review for the Sociology of Sport*, 38 (1).
- Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge. Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget.

Summary

Based on qualitative interviews and observations from matches and exercise with young participants in a basketball club and an aerobic group for Muslim women this paper addresses young women's adjustment to and transgression of body-cultures. Instead of sticking to the notion of squeeze that seems to dominate public debates on lives of young girls with immigrant parents, this paper suggests that there is a complex adjustment involving reflexivity and transgression in some respects, and adjustment and conformity in other.

The paper discusses three sociological body-perspectives; Foucault-inspired discourse-perspectives, individualization theories and Bourdieu-inspired praxis-perspectives. The conclusion is that practice-theory combines a power perspective with a notion of competent agents, and is the one of the three traditions that in the best way captures the empirical examples.